

TINEREȚEA UNUI LIBERAL MAZZINIAN: EUGENIU CARADA

Cătălin Turliuc

Personalitate barocă și complexă, fascinantă și învăluită în mister, om de aparent rang secund în viața politică publică dar de primă mărime în culisele acesteia, Eugeniu Carada nu se bucură încă de notorietatea pe care, fără îndoială, o astfel de eminență cenușie a României moderne o merită de la toți cei care au fost sau sunt astăzi inițiați în tainele efervescentei și tumultoasei politici dâmbovițene din a doua jumătate a veacului XIX. Dacă bunii și devotații săi prieteni și frați întru spirit Ion C. Brătianu și C. A. Rosetti și-au găsit un binemeritat loc în panteonul național, Eugeniu Carada așteaptă încă generația și oamenii capabili să-i înțeleagă pe deplin rostul și contribuția la crearea și propășirea statului național modern. Orizontului politic liberal-radical și republicanismului său aproape organic trebuie să-i fie adăugat miezul vocației sale de om liber și de bune moravuri, de bun patriot și devotat român, care a crezut în umanitate și în perfectabilitatea acesteia cu nestrămutată credință.

Spirit cu adevărat enciclopedic, publicist, economist, om al literelor și muzicii, pasionat cunoscător și colecționar de artă și ceasornicar, deputat în două rânduri și înalt funcționar administrativ, director al căilor ferate, bancher, conspirator inițiat și încă multe altele sunt doar câteva din fațetele unui personaj care a fost înainte de toate un mare român și un mare mason. Întreaga sa viață – întinsă pe trei pătrimi de veac (1836-1910) – a fost o odisee plină de suișuri și coborâșuri, de lumini și umbre, de triumfuri și entuziasme efemere, de nefericirea unor clipe de detenție în închisorile vremii, dar și de durabile și statornice înfăptuiri pentru națiunea și patria sa. Deviza și crezul profund a lui Eugeniu Carada se rezumă în propriile sale cuvinte astfel: “Pentru o Românie liberă oricând, oricum, cu oricine, contra oricui”.

Ne propunem ca în acest articol să investigăm și să prezentăm anii formativi și cei de tinerețe ai lui Eugeniu Carada, perioadă plină de evenimente cruciale în istoria noastră modernă. Ne vom opri cronologic în 1866, an care marchează intrarea României în faza monarhiei constituțional parlamentare – așa cum a fost statuată de constituția adoptată în vara aceluși an. Eugeniu Carada împlinea atunci 30 de ani și se pregătea pentru o lungă și fructuoasă maturitate. Opțiunea pentru această secvență din viața lui Eugeniu Carada este justificată de complexitatea și varietatea preocupărilor acestui interesant personaj, care trebuie “citat” într-o cheie “înaltă”, pe măsura faptelor în care s-a implicat cu întreaga sa devoțiune și capacitate.

Născut la Craiova, la 29 noiembrie 1836, ca fiu al serdarului Nicolae Carada și al Petriței Slăvitescu, Eugeniu era scoborât dintr-o veche familie de boieri de curte olteni menționați de documente încă cu un veac înainte¹. Copilăria și-a petrecut-o în orașul de

¹ Pentru detalii și discuții privitoare la originea familiei Carada vezi Mihai Sorin Rădulescu, *Elita liberală românească 1866-1900*, București, Editura All Educational, 1998, p. 269-271; Constant Răutu,

baștină unde, ne spun unele surse, în timpul revoluției de la 1848 a fost unul din cei care au aderat la documentele și principiile revoluționarilor, jurând chiar pe textul Proclamației de la Islaz. Să amintim că la acea dată Eugeniu Carada avea doar 12 ani. Unul din biografii săi², cu vădite porniri hagiografice, susține că tânărul nostru personaj ar fi asigurat serviciul de translator pentru trupele otomane, care au ocupat orașul pe fondul înfrângerii mișcării revoluționare din Țara Românească. Chiar dacă astfel de evenimente nu pot fi probate documentar, rămâne cert faptul că în această perioadă junul Eugeniu Carada studia la Colegiul Național din Craiova, instituție prestigioasă în epocă, pe care a absolvit-o în anul 1853 și, deopotrivă, a urmat în paralel cursurile Institutului Francez din același oraș. După încheierea studiilor în țară, timp de aproape un an s-a aflat la Paris unde a frecventat în calitate de auditor cursurile de drept, literatură și economie de la Collège de France, experiență pe care avea să o reia mai târziu.

Cariera publică a lui Eugeniu Carada debutează în anul 1854, când sosit în București de la Paris devine pentru șase luni șeful de cabinet al ministrului instrucțiunii, Grigore Bengescu. Un an mai târziu își face debutul în lumea artelor cu lucrarea intitulată “Ultima oră a unui oștean român din timpul lui Mihai”³. În 1857 este ales în consiliul municipal al Bucureștiului ca reprezentant al mahalalei Schitu Măgureanu. Continuă să publice lucrări muzicale cu titluri sugestive pentru crezul său profund unionist cum ar fi: “Frații de munte”, “Munteanul și Pandurul cerșetor” și “Milcovul”. În calitate de secretar al Adunării ad-hoc a Țării Românești, Eugeniu Carada a jucat un rol extrem de important în evenimentele care au condus la Unirea Principatelor. În această perioadă se formează și se întărește statornica și îndelungata sa prietenie cu Ion C. Brătianu căruia i-a rămas fidel toată viața. Brătianu i-a născocit porecla “Turcul” și a scris despre el că era “amicul meu cel mai de preț și cel mai credincios”⁴. Compatibilitatea dintre aceste două personaje s-a vădit atât în viața profană, cât și în intimitatea cercurilor pentru care realizarea Unirii și propășirea țării deveniseră obiectivul central. Ion Bulei descrie această relație aproape simbiotică astfel: “Era prietenul de mare încredere a lui Ion C. Brătianu, un apropiat al familiei acestuia; am zice un fel de membru al ei când citim cele cinci volume ale corespondenței familiei I. C. Brătianu, unde el apare binevenit, când la Florica în Argeș, când la București, când la Paris, purtând de grijă unui copil sau altuia, sfătuind, amestecându-și vacanțele sale cu acelea ale Brătienilor. Un fel de *éminence grise* a marelui său contemporan, care făcea de toate fără a pretinde ceva și care era pretutindeni fără a fi anume undeva. Departe de a fi însă o umbră necuvântătoare a lui Brătianu, pentru că tot ce făcea o făcea la lumina zilei”⁵. Pentru a înțelege în profunzime natura relației lui Eugeniu Carada cu Ion C. Brătianu trebuie să apelăm și la condeiul de portretist a lui Ștefan Antim⁶ care aprecia că între personajul nostru și Brătianu s-a creat o relație asemănătoare celeia dintre Mazzini și Garibaldi. Cel dintâi fusese și a rămas toată viața un republican, celălalt era un adept al principiului dinastic. Ambii însă au lucrat cu aceeași râvnă pentru unitatea și ridicarea

Eugeniu Carada. Omul și opera 1836-1910, Craiova, Editura Ramuri, 1940; Mariu Theodorian-Carada, *Eugeniu Carada 1836-1910*, București, 1922; Mihail Grigore Romașcanu, *Eugeniu Carada (1836-1910)*, București, 1937; Mugur Isărescu (coord.), *Viața și opera lui Eugeniu Carada*, București, 2003 ș.a. Diverși autori acreditează ideea unei presupuse descendențe de neam francez sau macedonean a familiei Carada. Nefiind specialiști în acest domeniu nu ne pronunțăm asupra acestui aspect cu mențiunea că favorizăm teoria potrivit căreia această familie ar avea posibile origini îndepărtate sud-dunărene.

² Mihail Gr. Romașcanu, *op. cit.*, p. 8.

³ Lucian Predescu, *Enciclopedia României*, Ediție anastatică, București, Editura Saeculum, 1999, p. 168.

⁴ Apud Constant Răutu, *op. cit.*, p. 126.

⁵ Ion Bulei, *Atunci când veacul se năștea...*, București, Editura Eminescu, 1990, p. 137.

⁶ Ștefan Antim, *Studii și portrete*, Craiova, Editura Ramuri, 1937, f.a., p. 30.

Italiei. Intensitatea acestui nobil și fratern sentiment a fost probată, o dată în plus, de grija aproape părintească față de fiul prietenului său, Ionel I. C. Brătianu, pe care, după dispariția tatălui, l-a sprijinit constant în întreaga sa carieră politică. Este de oarecare notorietate faptul că Ion C. Brătianu a interzis fiilor săi intrarea în ordinul masonic pe fondul unor tulburări importante în viața acestuia. Cu toate acestea, Eugeniu Carada s-a considerat, după moartea marelui său prieten în 1891, legatarul și mandatarul dorințelor acestuia și și-a impus voința cu tenacitate și neclintită hotărâre, astfel încât conducerea Partidului Național Liberal exercitată de Ionel I.C. Brătianu i se datorează în mod cvasi explicit. D. A. Sturdza, cel care a condus partidul după moartea lui Ion C. Brătianu și până la alegerea lui Ionel I. C. Brătianu (11 ianuarie 1909), nu s-a bucurat niciodată de simpatia lui: “Carada – scrie I. Bianu – vede în Sturdza un apostol al ideilor de monarhie absolută sub fascinația regelui. De aceea Sturdza vrea – zice Carada – să frângă partidul liberal și să-l supună regelui, iar Carada vrea ca partidul și țara să stea în fața regelui și să-și impună voința sa și a țării”⁷. Ba mai mult, puterea deținută de Eugeniu Carada era atât de înfricoșătoare pentru D. A. Sturdza încât se povestește că acesta din urmă, prim-ministru fiind și prezidând o ședință a Consiliului de Miniștri a cedat nervos și plângând a strigat nervos: “Să iasă domnul Carada de sub masă”⁸.

Anul 1859 i-a adus lui Eugeniu Carada pe lângă marea satisfacție a realizării Unirii, la care a contribuit din plin, și o dublă experiență carcerală. Astfel, toți biografi săi relatează cum, în seara zilei de 22 ianuarie, a rostit o poezie proprie cu caracter revoluționar pe scena teatrului Theodorini din Craiova și, ca urmare, a fost închis până în ziua dublei alegeri a lui Alexandru Ioan Cuza. Simpatia sa pentru Domnul Unirii s-a transformat mai apoi, în numai câteva luni, într-o intensă și profundă dezavuare care a luat forme politice din cele mai concrete. Republicanismul a devenit un reper fundamental în orientarea sa politică. În septembrie 1859 este arestat la București ca protestatar împotriva măsurilor abuzive ale autorităților împreună cu alți liberali radicali dar, la presiunea amicilor politici și a opiniei publice, este în curând eliberat⁹. Tot în 1859, destinul său se intersectează cu cel al lui C. A. Rosetti un alt mare liberal radical, cel mai important dintre ei, personaj care îl va marca și cu care va întreține o vie și afectuoasă relație. De altfel, până în 1871 Eugeniu Carada va lucra în echipa ziarului “Românul”, influent organ de presă, creație și proprietate a lui C. A. Rosetti. Dorit drept ginere de Rosetti și familia lui, Eugeniu Carada va rupe însă o logodnă de doi ani (1862-1864) cu Libia, fiica liderului liberal-radical, fără ca acest episod să învenineze relațiile dintre cei doi.

Asasinarea lui Barbu Catargiu la 8 iunie 1862¹⁰, o crimă cu autor necunoscut până astăzi, a condus la anchetarea și arestarea lui Eugeniu Carada pentru două săptămâni (9-22 iunie) el fiind considerat a fi unul dintre autorii morali alături de alți liberali radicali¹¹. În cele din urmă nu a fost nimeni acuzat oficial și lucrurile s-au încheiat relativ rapid. Marele nostru istoric, Nicolae Iorga scria în 1940 referindu-se la acest episod: “Din parte-mi, cred că a fost omorât de o societate de mazzinieni, revoluționari pentru revoluție, căreia-i trebuie câte un fapt din acesta”. Cert este că această nouă perioadă de reclusiune a lui Eugeniu Carada nu avea să fie ultima în timpul domniei lui Al. I. Cuza.

⁷ Apud Ion Bulei, *op. cit.*, p. 146.

⁸ Vezi Ioan Scurtu, *Ion I. C. Brătianu*, București, Editura Museion, 1992, p. 20.

⁹ Pentru mai multe detalii, vezi Mugur Isărescu (coord.), *op. cit.*, p. 8.

¹⁰ Vezi în acest sens mai multe detalii și documente de epocă în lucrarea S. Neagoe (editor), *Cazul Barbu Catargiu. O crimă politică perfectă*, București, Editura Scripta, 1992.

¹¹ Amintim pe A. I. Arion, N. T. Orășanu, Gr. Miclescu, Gr. Heliat, I. Ionescu, D. Petrolian, C. Trandafir, toți semnatori ai cererii de autorizare pentru sărbătoarea ce avea să fie organizată la 11 iunie 1862 în cinstea evenimentelor de la 1848.

În toamna anului următor, 1863, Carada plecă din nou la Paris cu scopul declarat de a-și continua studiile juridice, economice, literare și de științe politice la Collège de France, așa cum relatează George Virgil Stoenușcu¹². Într-o scrisoare adresată lui C. A. Rosetti personajul nostru scria: "... plec în Franța, în acea țară unde civilizația se răspândește asupra lumii. Acolo voi studia, voi căuta să-mi însușesc o părțică din căldura cea dătătoare de civilizație. Nu știu dacă voi reuși; voi pune însă toate silințele mele pentru aceasta"¹³. Evident, nu numai continuarea studiilor a motivat această călătorie ci, în primul rând, însărcinarea primită de la frații săi masoni de a determina cercurile influente franceze să susțină înlăturarea lui Al. I. Cuza. Activitatea sa în capitala Franței a fost extrem de laborioasă în sensul contactării unor importante personalități, printre care și Victor Hugo, pentru a susține cererile celor nemulțumiți de activitatea Domnului Unirii. A colaborat, de asemenea, cu influente publicații precum "L'homme libre", "Le Siècle", "La semaine financière" în paginile cărora au apărut diverse articole despre realitățile românești. Personajul cel mai important, care și-a pus o amprentă remarcabilă asupra lui, cu care a corespondat intens și pe care l-a întâlnit în numeroase ocazii în peregrinările lui în străinătate – în drumurile sale la Londra, mai ales – a fost Giuseppe Mazzini (1805-1872)¹⁴. Acesta a creat încă din anul 1850 un Comitet Democratic European la Londra – comitet al cărui secretar a fost o perioadă și Dimitrie Brătianu, fratele bunului său prieten Ion C. Brătianu – organism al cărui scop declarat era declanșarea unei revoluții europene "sincrone și simfonice" cu țelul ultim al creării "Tinerei Europe" formată din state-națiune independente. Eugeniu Carada a îmbrățișat sincer și deplin viziunea mazziniană și, mai mult, a devenit unul dintre cei mai importanți curieri ai revoluționarului mason italian către lojile și organizațiile revoluționare din Veneția, aflată atunci sub ocupație austriacă¹⁵. Preocupat de soarta românilor aflați sub dominație străină în imperiile care mărgineau România de atunci, Eugeniu Carada a avut strânse contacte și cu reprezentanții revoluționari ai popoarelor supuse casei de Habsburg, în special cu cehul Rieger. Această preocupare a sa s-a dovedit a fi o constantă pe parcursul întregii sale vieți, așa cum o dovedesc numeroasele mărturii și relatări din epocă. Și din acest punct de vedere, Carada a fost un adevărat mazzinian care și-a formulat idealul în sloganul căruia i-a fost întotdeauna fidel: "O Românie a românilor".

Mânat de crezul care îl anima în bătălia sa politică pentru înlăturarea lui Al. I. Cuza, luptă potențată de lovitura de stat de la 2 mai 1864 și constituirea "mostruoasei coaliții", ca și de îndeplinirea doleanțelor Adunărilor ad-hoc cu privire la prințul străin, Eugeniu Carada va reveni în țară după doi ani, la începutul anului 1865. Imediat după sosire editează un nou ziar, "Clopotul", la început la Lausanne și mai apoi clandestin la Craiova și București, organ de presă în care își exprimă deschis nemulțumirea față de domnitor și regimul instituit de acesta. La 1 august își va exprima public, într-un articol, dezacordul violent cu politica domnitorului: "Ai sugrumat libertățile în numele libertății! Ne-ai dat votul universal (sic! – Carada se referă aici la plebiscitul organizat de Cuza și nu la noua lege electorală care, evident, nu prevedea votul universal, ci pe cel censitar în patru colegii), dar cum? Ai chemat o turmă ignorantă care, sub disciplină

¹² George Virgil Stoenușcu, *La început a fost Carada*, în vol. *Banca Națională a României 1880-1995*, București, Editura Enciclopedică, 1995, p. 61-71.

¹³ Apud M. Isărescu (coord.), *op. cit.*, p. 10-11.

¹⁴ Giuseppe Mazzini a aparținut ritului Memphis-Misraim al masoneriei, și a fost unul dintre cei mai mari exponenți ai ideii independenței naționale și a statului-națiune din întreaga Europă.

¹⁵ Mihail Gr. Romașcanu, *op. cit.*, p. 102.

biciului, a votat pentru creațiunile unui dictator nerușinat. Principele Cuza nu ne mai poate înapoia acele ce ne-au răpit, căci prin aceasta ar mărturisi singur nulitatea sa politică; ar mărturisi cum calea apucată de el a fost trădarea țării”¹⁶. Și de această dată, ca urmare a poziției sale exprimate virulent și a implicării sale politice directe, va intra în temnițele regimului alături de Ion C. Brătianu prietenul său, ambii stând închiși toată luna august. În perioada detenției, petrecută în cazarma pompierilor din Dealul Spirii, prietenul său C. A. Rosetti îi va furniza interesante lecturi care includeau opere ale lui Victor Hugo, Jules Michelet și Edgar Quinet (toți cunoscuți masoni)¹⁷.

După eliberarea din închisoare va pleca în luna noiembrie împreună cu Ion C. Brătianu la Paris, unde se va implica activ în lupta pentru înlăturarea lui Cuza de pe tronul țării. Conexiunile politice și masonice ale celor doi vor fi puse în slujba acestui obiectiv care se va împlini la 11 februarie 1866¹⁸ în absența lor din țară. După înlăturarea lui Al. I. Cuza, Eugeniu Carada îl secondează pe Ion C. Brătianu în eforturile de a găsi un candidat potrivit pentru tronul României de conivență cu împăratul francez Napoleon al III-lea și de aceea, abia după găsirea soluției în persoana prințului Carol de Hohenzollern-Sigmaringen, se întoarce, în luna martie, în țară. Aici este inclus imediat în comisia de stabilire a candidaturilor pentru Adunarea constituantă care-l va proclama domn al României pe Carol la 10 mai și care va vota textul noii constituții în iunie. Toți biografiul lui Eugeniu Carada îi atribuie acestuia și lui C. A. Rosetti meritul fundamental al redactării după model belgian a Constituției de la 1866. Fără îndoială, este aici o mică exagerare întreținută poate și de faima și puterea ulterioară a acestei personalități aparte.

Noul principe, dintr-o casă domnitoare cu tradiție și prestigiu, noua constituție, democratică și europeană în spiritul și litera sa, au marcat intrarea României pe un viguros traiect ascendent al istoriei sale moderne. Unul din cei care va veghea și se va implica activ în făurirea unui destin cu vocație profund națională, dar de respirație profund europeană, a țării va fi și Eugeniu Carada. Perioada maturității și a senectuții sale, la fel de plină de evenimente și înfăptuiri care-i vor intersecta destinul cu acela al modernizării și afirmării independente a României, va fi obiectul unui viitor articol. Încheind, ne raliem opiniei exprimate de Nicolae Iorga: “A-l privi... ca pe o personalitate pe acest invizibil și veșnic ocult al liberalilor ar fi o mare greșală. Carada era și mai puțin și mai mult decât atât”¹⁹.

¹⁶ Apud Mihail Gr. Romașcanu, *op. cit.*, p. 102.

¹⁷ M. Isărescu (coord.), *op. cit.*, p. 11.

¹⁸ Vezi în acest sens și articolul nostru *Memoria socială și momentul 11 februarie în istoria modernă a României*, în „Xenopoliana”, VI, nr. 3-4, 1998, p. 92-101.

¹⁹ Vezi “Ramuri”, an V, nr. 6-7, 1910, p. 155.